

De computer heeft voorrang op de wet

TROUW WOENSDAG 16 NOVEMBER 2016 22

BUREAUCRATIE Wie geen adres heeft, kan in Nederland niet stemmen. Deze misstand moet, met andere, echt aangepakt worden, zegt **Arjan Widlak**.

Arjan Widlak
directeur van de Kafkabrigade

De Nationale Ombudsman laat in zijn rapport 'Een mens leeft, een systeem niet', zien dat burgers in grote problemen kunnen komen door iets schijnbaar eenvoudigs als een adreswijziging, zoals verlies van je ziektekostenverzekering, toeslagen, stemrecht en parkeervergunning.

Stedelijke ombudsmannen, de Rekenkamer en de Kafkabrigade lieten eerder al zien dat dit geen incidenten zijn. Twee jaar later is de omvang van dit probleem nog altijd niet helemaal duidelijk, maar dat het om zeker tienduizenden mensen gaat, staat vast. De overheid heeft veel te weinig ondernomen om de gevolgen voor burgers aan te pakken.

Daarom moet de politiek eisen dat transparant en afrekenbaar wordt wanneer administratieve eisen leiden tot uitsluiting van essentiële voorzieningen. Doen we dat niet, dan sluiten we onszelf op in een digitale kooi, waarin de mogelijkheden van ict-systemen bepalender zijn voor wat er kan en mag dan de wet.

De Wet Basisregistratie Personen (BRP) regelt dat we allemaal geregistreerd moeten staan bij de gemeente met naam en adres. De gegevens zijn beschikbaar voor honderden publieke en particuliere organisaties, zoals notarissen, zorgverzekeraars en uitvoeringsorganisaties. Daar valt veel voor te zeggen.

Een gedeelde registratie zorgt voor efficiëntie. Het voorkomt dubbel werk, zoals adrescontrole door sociale dienst, politie en nog tien organisaties. Elke organisatie die de basisregistratie wil gebruiken, móet haar gebruiken en wie fouten ziet moet ze terugmelden. Deze ruil maakt collectieve afspraken minder kostbaar, handhaving effectiever en maakt de overheid potentieel dienstbaarder aan de burger. Dat is echter niet wat de voorbeelden van de Nationale Ombudsman laten zien.

Geen recht

Er ligt een belangrijke misconceptie ten grondslag aan de manier waarop de BRP nu wordt gebruikt. Volgens de wet houden gemeenten persoonslijsten bij in een systeem van het ministerie van binnenlandse zaken. Andere organisaties, zoals Belastingdienst of Kiesraad, gebruiken die registratie.

Kiezers staan in de rij op Utrecht Centraal om te stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2014. Om te

stemmen hoef je volgens de Kieswet geen permanent adres te hebben. In de praktijk kan de bureaucratie hierop vastlopen. FOTO ANP

Zeker tienduizenden mensen hebben grote problemen vanwege registratiesystemen

Aan de registratie zelf is geen enkel recht gekoppeld. De rechten van burgers – op toeslagen, ziektekostenverzekering en andere voorzieningen – liggen vast in andere regelgeving, zoals de Belastingwet of de Kieswet. Echter in de praktijk bepaalt de BRP dat iedereen een adres moet hebben en stelt daar eisen aan. Bijvoorbeeld hoe lang je ergens moet verblijven, wil je als 'ingezetene' geregistreerd staan.

Organisaties die de BRP gebruiken varen vaak blind op dit 'ingezetenen criterium', terwijl dat niet altijd een rol hoort te spelen bij de toekenning van rechten. Zo is het voor de Kieswet niet relevant of je ergens permanent woont. Ben je Nederlander, dan mag je stem-

men voor de Tweede Kamer. Een adres is alleen handig om je stemoproep heen te sturen.

Echter wie de wereld rondreist als vertegenwoordiger of na z'n pensioen met een bootje door Nederland wil varen, kan niet zomaar een postadres opgeven bij de Kiesraad.

De Kiesraad kan zo'n adres wel terugmelden, maar de gemeente accepteert dat adres niet. Voor haar gelden de eisen uit de Wet BRP. En voor de Kiesraad geldt op haar beurt: wie de BRP wil gebruiken, móet haar gebruiken. Het gevolg is dat je in de praktijk je stemrecht verliest. Op deze manier is de BRP een digitale kooi: iedereen kan zien dat dit niet de bedoeling is, maar door de

manier waarop het systeem is ingericht, kunnen we er niets aan doen. Willen we tot een oplossing komen, dan moeten we het probleem willen zien, en dat blijkt een probleem op zichzelf. De betrokken ambtelijke organisaties hebben geen belang het probleem te zien. Het ministerie is verantwoordelijk voor een omvangrijke ict-operatie. Problemen brengen risico's met zich mee op vertraging en kosten. Andere ambtelijke partijen zijn op zoek naar geld.

Behulpzamer

Kansen op besparingen voor andere overheden zijn dan behulpzamer. Fraudebestrijding is daarbij een toverwoord,

want dat is ook belangrijk en levert potentieel geld op. Maar de burger centraal zetten is geen business case. En ook de politiek kijkt structureel weg als zich ict-problemen voordoen bij de overheid.

Toch is de politiek hier nodig om onbedoelde en onwenselijke gevolgen van ict-operaties voor burgers te voorkomen en verhelpen. Niet door lapmiddelen te bedenken, maar door te waarborgen dat elke ict-operatie zich rekenschap geeft van de consequenties voor burgers. Bijvoorbeeld door transparantie te eisen van dergelijke problemen naar aard, omvang, oorzaak en organisatie, tevens dé voorwaarde voor het organiseren van rekenschap.

Behoorlijke ict

Ook is er dingend behoefte aan 'algemene beginselen van behoorlijke ict', die een leidraad voor ict-operaties kunnen vormen en waarbij de belangen van burgers centraal staan. Zoals: de overheid die een geautomatiseerd besluit neemt, moet dit ook automatisch kunnen corrigeren.

En tegenover administratie verplichtingen moeten ook rechten staan. In dit geval tegenover de plicht je in te schrijven, ook het recht om ingeschreven te worden. Nu hollen we juridische waarborgen uit, overspoelen we burgers met onnodige bureaucratie en organiseren we een digitale kooi. Dat kan en moet anders.